

CULTURA

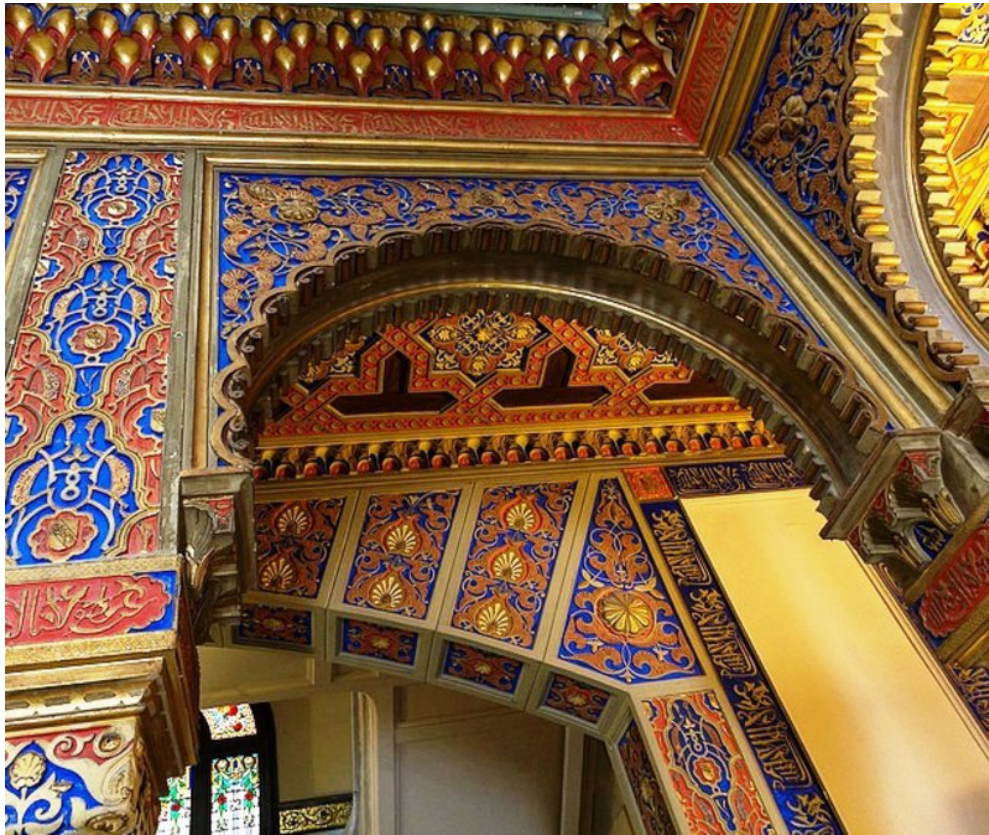
La Barcelona més exòtica

- L'historiador Oriol Pascual ressegueix en un llibre l'origen i les vicissituds de l'arquitectura d'empremta oriental, prèvia al modernisme, que s'ha conservat

Oriol Pascual, al pavelló de la Torre Castanyer. Foto: JUANMA RAMOS.

El sumptuós interior de la Casa Marsans. Foto: ORIOL PASCUAL.

La Casa Pere Llibre del passeig de Gràcia. Foto: JUANMA RAMOS.

Una fotografia antiga en què es veu tal i com era originàriament la Casa Pere Llibre. Foto: COL·LECCIÓ DE VÍCTOR OLIVA.

El famós drac de la Casa Bruno Cuadros de la Rambla. Foto: JUANMA RAMOS.

MARIA PALAU - BARCELONA

Si alguna vegada han passat per davant del número 15 del passeig de Sant Gervasi, amb força probabilitat deuen haver girat el cap per escodrinjar l'estrident edifici amb forma de rombe que

---

Són edificis poc coneguts que es van construir per evocar el misteri de paradisos llunyans

s'hi alça. És petitó, d'uns 50 metres quadrats, però crida l'atenció per la profusió d'arcs de ferradura polilobulats típics de les construccions àrabs. A dins hi treballa un equip d'arquitectes, Dos Basso, als quals no fa recança ensenyar les estances interiors, també singulars per una extravagant ornamentació arabesca. De fet, ells mateixos van assumir la recuperació d'aquest espai fa pocs anys, després de dècades d'abandó.

**La puixant
burgèsia va trobar
en els estils àrab i
japonès una
manera de
distingir-se**

Al número 15 del passeig de Sant Gervasi s'hi amaga el pavelló de la Torre Castanyer, un edifici que ens fa viatjar fins a la Barcelona que fa 150 anys es va fascinar per les cultures d'Orient i en va imitar la seva arquitectura. Va ser un fenomen més estès del que avui el poc llegat que ha perviscut ens pot fer pensar. I és que el passeig de Gràcia, abans que modernista, va ser territori d'una pila de capricis exòtics. Només se n'ha salvat un, la Casa Pere Llibre, al número 24, i amb modificacions posteriors. Però si volen descobrir com era en el seu esplendor, fullegin el llibre *La Barcelona orientalista* (Albertí Editor). Aquesta i nou finques més que ha estudiat l'historiador Oriol Pascual, que porta anys fent recerca i que ara s'ha decidit a recopilar-la en un volum que és el primer que es publica amb visió de conjunt de la febrada orientalista que va viure la ciutat fins a l'esclat de la Gran Guerra, moment a partir del qual serà vilipendiada.

Tot el contrari del que va provocar quan va aflorar als anys seixanta del segle XIX, a recer del deliri colonitzador d'Espanya al nord d'Àfrica i de l'atracció que desperta el passat hispanomusulmà del sud de la Península. Això explica que tot un Elies Rogent s'aliés amb l'estètica neomodèjara per gestar el Paraninf de la Universitat, la part més significativa de l'edifici, i donés per inaugurat el nou gust per l'art islàmic, al qual poc després s'hi va sumar el d'arrel japonesa, que va causar tant o més furor.

El millor, per no dir l'únic, exemple del japonisme supervivent a Barcelona és la Casa Bruno Cuadros, al número 82 de la Rambla, i això que el seu element més popular és xinès: el drac que s'imposa a la façana. L'animaló sosté un fanal que il·lumina un paraigua, reclam publicitari de la llegendària botiga que hi havia hagut a la finca, el relleu de la qual l'ha pres una sucursal bancària. A la portalada hi ha un batibull d'estils sorprenent, inclús té signes egipcis, una cultura que adorava l'arquitecte que es va fer càrrec del projecte, Josep Vilaseca. Alerta perquè la decoració interior amaga secrets, com ara un sostre pintat amb el mont Fuji.

De la barreja de tendències en un mateix edifici en va donar una lliçó mestra el geni eclèctic de Gaudí, que va convertir en obra d'art la bigarrada Casa Vicens, al carrer de les Carolines, 24. A la Casa Vicens, l'última peça que recentment s'ha incorporat en la ruta gaudiniana, les torres inspirades en els minarets àrabs fan companyia als tancaments mòbils de caràcter japonès de la tribuna del menjador (els originals es van destruir i ara s'acaben de restituir). I així tot.

La Casa Vicens va ser el laboratori d'idees en què el Gaudí de tics orientals forjaria el llenguatge modernista. "Si bé l'orientalisme mai va ser un estil predominant dins del corrent historicista, en el qual va tenir molta més acceptació el neogòtic, el modernisme no s'explica sense la seva irrupció", subratlla Pascual, que ha fet una selecció d'edificis pensant en el lector que tindrà l'impuls d'anar-los a visitar i, per tant, ha descartat les propietats inaccessibles.

En alguns casos s'ha de demanar permís, com al pavelló de la Torre Castanyer. Però paga la pena intentar-ho, i encara més després de trobar en el llibre la història que van viure les seves parets decorades amb esgrafiats, arrambadors de ceràmica i enteixinat de mocàrabs. La caseta es va construir a correuita per satisfer les necessitats de la reina Maria Cristina quan es va establir a Barcelona per presidir els actes de l'Exposició Universal del 1888. En realitat, a qui va fer les delícies va ser als seus fills. El pavelló va ser dissenyat com un espai de jocs per entretenir la noble mainada. Va ser la família Jover i Vidal la que va cedir un extrem del jardí de la seva torre per erigir-lo.

No se sap quin mestre d'obres o arquitecte va projectar el pavelló, però el que és segur és que els Jover i Vidal li van donar una instrucció clara: havia de fer alguna cosa per impressionar la monarca. Aquesta va ser la principal raó de ser de l'arquitectura orientalista: deixar perplex amb un luxe que remetia a uns paradisos llunyans, desconeguts i misteriosos, idealitzats per artistes romàntics i exploradors entusiastes. “A l'emergent burgesia barcelonina, la recreació d'aquests ambients idíl·lics, fantasiosos i exuberants li va anar de primera per distingir-se. Eren nou-rics i tenien unes ànsies tremendes d'aparentar i d'enlluernar. Es volien fer notar en tot, començant per l'estil de les seves cases”, explica Pascual.

D'aquí que on més va triomfar l'accent oriental va ser en les residències de les noves classes benestants. La Casa Pere Llibre formava part d'un conjunt de dues cases bessones unides per un arc decorat amb motius arabescos que duia a un passatge al final del qual hi havia el Teatre Espanyol. La rèplica de la Casa Pere Llibre va ser enderrocada (com el teatre) i al seu lloc s'hi va aixecar la modernista Casa Rocamora, que segueix dempeus.

“Al·là és el vencedor”

L'artífex d'aquesta filigrana de l'Eixample va ser el mestre d'obres Domènec Balet, el mateix que va impulsar l'Edifici Alhambra del carrer del Berlinès, 5. Avui és un complex de veïns, però originàriament va ser una mansió que es va

construir seguint el model del palau de la dinastia nassarita de Granada, amb un dels seus elements més característics: el pati interior porticat conegut com *sahn*. És un dels pocs que s'han conservat, junt amb el de la Casa Marsans del passeig de la Mare de Déu del Coll, 41-51, que també reproduïx el pati dels Lleons del monument granadí. Entre els diversos motius islàmics, atresora una sanefa amb cal·ligrafia cúfica que repeteix obsessivament la llegenda “Només Al·là és el vencedor”.

Aquesta residència, fita de l'arquitectura neoàrab que subsisteix a Barcelona, va ser adquirida per la Generalitat als anys vuitanta i es va transformar en el primer alberg juvenil de Catalunya. Així va recuperar la calma després de veure'n de tots colors, havent estat fins i tot l'lar de 200 nens polonesos robats pels nazis. Però la història de la Casa Marsans encara ve de més lluny. El seu nom ens dona una bona pista de qui la va posseir: el magnat que va obrir la primera agència de viatges. Un edifici amb perfum exòtic (per dins, no pas per fora, on regna la línia clàssica) era la millor manera de promocionar l'aventura tot excitant la imaginació dels barcelonins. Pascual té la teoria que rere aquesta passió per l'Orient el que hi havia era una societat amb unes fortes necessitats d'evadir-se. “La industrialització i, per tant, la modernitat, genera malestar social perquè s'associa a la pèrdua d'uns valors ancestrals. Això és el que es va a buscar en les cultures orientals: sensacions reparadores.”

La casa de Josep Marsans va ser dissenyada pel mestre d'obres Juli Marial Tey. Marsans i Marial Tey també els trobem en la construcció de la plaça de braus de les Arenes, per a la qual l'arquitecte August Font va agafar de patró els arcs policromats de la mesquita de Còrdova.

Un xalet per recuperar

El passeig per *La Barcelona orientalista* d'Oriol Pascual, que inclou un precís pròleg de Carme Grandas, també s'atura a la Casa de les Altures de la ronda del Guinardó, 49, una altra joia que s'emmiralla en els monuments de l'Al-Àndalus, per bé que ja amb una decoració molt més esquematitzada, sense tants

excessos. La seva pervivència per a les futures generacions està garantida, en ser de titularitat municipal des de fa anys i tenir un ús estable (és la seu del districte d'Horta-Guinardó).

Cosa que lamentablement no es pot dir de la Casa Tosquella, al carrer de Vallirana, 91-93, una mostra d'orientalisme tardà que ja flirteja amb el modernisme. Tot i que l'Ajuntament la va comprar el 2014, encara no ha estat sotmesa a una rehabilitació integral. Si alguna vegada hi han passat per davant, segur que han girat el cap amb pena pel seu estat de decadència.